

IVO POSPÍŠIL

DVACETILETÍ OD ODCHODU JAROSLAVA MANDÁTA

Před časem jsme na ústavním matiné vzpomínali životní jubilea brněnských slavistů, mj. Jiřího Krystýnka, Ireny Hrabětové, Ivana Dorovského aj. Byly mezi nimi i nedožitě osmdesátiny **doc. PhDr. Jaroslava Mandáta, CSc.** (narodil se 10. dubna 1924 v Choryni); nyní si připomínáme, že 27. března 1986 nečekaně ve svém bytě v Brně takřka předvečer svých dvaadesátin zemřel.

Docent Jaroslav Mandát byl jedním z mála, kdo se na brněnské rusistice zabýval folkloristikou. Byl rusista a romanista, mj. žák F. Wollmana (1888–1969), S. G. Vilinského (1876–1950), oděského učitele M. Bachtina (1913), a romanisty O. Levého. Patřil k hlubinným badatelům, kteří s publikacemi svých věcí nespěchají: byl typický homo unius libri, autor knihy *Lidová pohádka v ruském vývoji literárním* (1960). Byl u nás jedním z prvních, kdo v nové době publikačně znovuobjevil ruský sentimentalismus (viz jeho antologii se studií *Ruská sentimentální povídka*, 2 díly, 1982–83), nedokončena zůstala monografie *Ruský epistolární román*. Do reprezentativního sborníku *Slovanské studie I* (1979) přispěl brilantní a atraktivní studií *Dostojevskij a naše země*.

Jaroslav Mandát publikoval zejména ve Sborníku prací Filozofické fakulty brněnské univerzity (SPFFBU) v její tehdejší literárněvědné řadě D, v Čs. rusistice i jinde. Právě na stránkách těchto periodik se objevily publikace korespondence rajhradského mnicha, ostrovačického faráře, překladatele a literárního kritika a historika A. A. Vrzala (1864–1930) s ruskými spisovateli. Alespoň při této příležitosti připomeňme tedy několik často v naší i v zahraniční rusistice citovaných položek,¹ které jsem také uvedl ve své brožuře o A. A. Vrzalovi.²

¹ Mandát, J.: Интересное собрание автографий русских писателей. Čs. rusistika 1964, s. 167–172. Mandát, J.: Неизвестная автобиография А. И. Эртеля. SPFFBU, D 12, 1965, s. 215–221. Mandát, J.: Neznámý dopis D. N. Mamina-Sibirjaka. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity (SPFFBU), D 11, 1964, s. 161. Mandát, J.: Письма В. К. Зайцева в Чехию. SPFFBU, D 15, 1968, s. 203–205. Mandát, J.: Письма С. Гусева-Оренбургского к чешскому переводчику. SPFFBU, D 13, 1966, s. 139–144. Mandát, J.: Потерянные письма русских писателех. SPFFBU, D 17–18, 1971, s. 247–248.

² I. Pospíšil: Srdce literatury: Alois Augustin Vrzal (1864–1930). Albert, Brno 1993. O A. A. Vrzalovi a jeho korespondenci viz dále: P. Václav Pokorný: P. Augustin Vrzal O. S. B. (A. G. Stín). Brno 1930; Valerij Vilinský: Dílo P. Augustina Vrzala. Archa, XVII., Olomouc 1929, 229–239 (s Vrzalovou bibliografií). Ignát Zháněl: P. Augustin Vrzal (A. G. Stín). Zvláštní otisk z „Našeho domova“. Tiskem benediktinské tiskárny v Brně 1914. J. Jasan: Augustin Vrzal. Náš domov. Brno 1924, č. 6, s. 121–123. I. Pospíšil: Alois Augustin Vrzal: A Catholic Vision of Slavonic Literatures. Slovak Review 1992, 2, s. 166–171. I. Pospíšil: Alois Augustin Vrzal a jeho duchovní dědictví. Universitas (Brno) 1992, 6, s. 27–30. I. Pospíšil: Alois Augustin Vrzal. Lidová demokracie 1. 11. 1991, s. 5. I. Pospíšil: Alois Augustin

Jaroslav Mandát byl mimo jiné bibliografický systematik, který každodenně pracoval s tzv. západní rusistikou – a to v 70. letech minulého století nebylo u nás vůbec obvyklé. V podstatě každý den se zabýval bibliografií a pravidelně četl a za pomoci svých spolupracovníků excerpoval také tehdejší sovětské literárněvědné časopisy, zejména ty jejich partie, které byly literárněhistoricky a teoreticky objevné, především v časopisech *Voprosy literatury*, *Russkaja literatura*, *Literaturnoje obozrenije*, *Vestnik Moskovskogo universiteta* atp., a neoficiálně o všem ve svém kruhu diskutoval – byly to vědecké semináře par excellence. Také však pravidelně četl – jak už uvedeno – západní rusistickou produkci, která se do knihovny FF dostávala tehdy (v 70. – 80. letech 20. století) překvapivě běžně a v solidním počtu (dokonce se k nám jednou v revue *Scando–Slavica* dostala odborná studie o Milanu Kunderovi, což bylo dost výjimečné), zejména německé disertace a slavistika z Velké Británie, USA a Francie – šlo mj. o časopisy *The Slavonic and East European Review*, *Scando–Slavica*, *Revue d'Études slaves*, *Russian Review*, *Poetica*, *Zeitschrift für slavische Philologie*, *Wiener Slawistisches Jahrbuch* a *Wiener Slawistischer Almanach* aj. Lze říci, že docent Mandát byl z tohoto hlediska podle mého soudu tehdy nejinformovanějším, jazykově kompetentním (četl kromě ruštiny francouzsky, německy, anglicky, italsky a španělsky) českým rusistou.

Metodologicky vycházel ze svého učitele Franka Wollmana a jeho eidologie, v podstatě vyznával základní teze strukturalismu jako studia literární morfologie, tedy poetiky (s tím ovšem spojoval i svoji četbu J. Lotmana a D. Lichačova, resp. M. Bachtina).

Na tom založil své publikace, ovšem kromě prací materiálových; takto i přednášel: smysl pro uchopení literárního tvaru byl pro něho rozhodující. Pamatuji se, jak podrobně z tohoto hlediska rozebíral například ruský folklór, v němž zdůrazňoval jeho reprodukční funkce, tedy erotiku, sex – oproti sociologickým představám sdíleným dobovým marxismem. Zvláště brilantní byl – což je pro strukturalisty ostatně charakteristické – při rozboru poezie (Krylovovy bajky, Puškin, Boratynskij). Sám kdysi srovnával různé verze Lermontovova *Démona*; jeho snem byla komparace filozofické poezie Goethe – Byron – Puškin – Lermontov a k tomu ponoukal i mě: splnil jsem to jen zčásti a ovšem torzovitě v anglistické ročníkové práci o Byronovi a Lermontovovi; zvláště si oblíbil J. A. Boratynského a vůbec reflexivní poezii existenciální a kataklyzmatickou, např. F. I. Tjutčeva, i když ke konci života tíhl spíše k próze a zejména k románu. Jak patrně z toho, co bylo uvedeno výše, měl rád určité literární směry, z nich sentimentalismus zejména ve vztahu k mladému Dostojevskému. Jeho historická poetika typu A. Veselovského mu však nijak nebránila, aby se po francouzském způsobu v duchu biografismu a psychologismu ponořil do spisovatelských životních labyrintů; v tom mu ovšem ruská literatura poskytovala materiál nepřeborný a barvitý. Jeho přednášky byly v tomto ohledu tak podrobné, že například Puškina přednášel někdy až dva semestry.

Nutno vyzvednout nejen jeho píli, pečlivost, systematičnost až pozitivistickou, ale také jeho invenčnost. Jeho postup byl vždy po descarteovsku deduktivní: vyslovil hypotézu, kterou pak verifikoval v tezi. Jeho studie a přednášky byly neustálou verifikací hypotéz a jeho práce neměla tedy registrativní, ale objevný, invenční ráz: to v šedi některých dobových přednášek fascinovalo, i když docent Mandát nebyl temperamentní přednášič, spíše chladný a elegantní akademik. Jeho tvorba vědecká a pedagogická završovala v jistém smyslu morfologické tradice brněnské literárněvědné školy.

Vrzal podruhé. *Lidová demokracie* 10. 12. 1991, s. 5. I. Pospíšil: Ruský dopis na Moravu. *Lidové noviny* – příloha *Moravské listy*, 9. 3. 1993, s. IV.